

УДК 316.728 +304.44

DOI: <https://doi.org/10.32461/2226-3209.3.2020.220076>

Цитування:

Ліфінцева О. В. Творчість митця в комунікативному просторі культури: теоретико-методологічні засади дослідження. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв: наук. журнал*. 2020. № 3. С. 35-39.

Ліфінцева Олена Вікторівна,
аспірантка Національної академії керівних
кадрів культури і мистецтв
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9330-2478>
alifinceva@dakkim.edu.ua

Lifintseva O. (2020). Artist's creativity in the communicative space of culture: theoretical and methodological fundamentals of research. *National Academy of Culture and Arts Management Herald: Science journal*, 3, 35-39. [in Ukrainian].

**ТВОРЧІСТЬ МИТЦЯ В КОМУНІКАТИВНОМУ ПРОСТОРІ КУЛЬТУРИ:
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ**

Мета статті. Розробка міждисциплінарного комплексу дослідницьких методів, продуктивних для вивчення особливостей суспільно-творчої самореалізації митця у культурно-комунікативному просторі України та світової спільноти. **Методологія.** В основу дослідження, яке носить наукознавчий характер, покладено загальнонаукові підходи: діалектичний, логічний та історичний. Автор вдається до міждисциплінарного конструювання теоретико-методологічної основи роботи, із включенням до неї сукупності емпіричних та теоретичних загальнонаукових методів, методологічного інструментарію культурології, інформології, методів соціокультурного менеджменту. **Наукова новизна** обумовлена необхідністю визначення гносеологічних підходів та обґрунтування (з урахуванням тенденцій розвитку сучасного наукознавства) структури й науково-пізнавальних можливостей комплексу методів та раціональної методики розв'язання важливого для подальшого розвитку культурології наукового завдання щодо специфіки функціонування особистості митця як дієвого суб'єкту комунікативного простору сучасної культури. **Висновки.** Доведено, що міждисциплінарний підхід є оптимальним для забезпечення продуктивності вивчення особливостей творчої реалізації митця у сучасному комунікативному просторі. Комплексне застосування методів культурології, теорії соціальних комунікацій, методів науки державного управління та менеджменту соціокультурної діяльності, соціальної психології, історико-культурологічних методів, пізнавального інструментарія інших гуманітарних наук здатне наблизити нас до виявлення стійких сутнісних рис функціонування творчої особистості у середовищі соціальнокультурних комунікацій, до побудови науково-обґрунтованої моделі самореалізації митця у комунікативному просторі сучасної культури.

Ключові слова: митець, методологія науки, наукознавство, культурологія, комунікативний простір, соціокультурний менеджмент, мистецька діяльність, психологія творчості.

Лифинцева Елена Викторовна, аспирантка Национальной академии руководящих кадров культуры и искусств

Деятельность творческой личности в коммуникативном пространстве культуры: теоретико-методологические основы исследования

Цель статьи. Разработка междисциплинарного комплекса исследовательских методов, продуктивных для изучения особенностей общественно-творческой самореализации творческой личности в культурно-коммуникационном пространстве Украины и мирового сообщества. **Методология.** В основу исследования, носящего науковедческий характер, положены общенаучные подходы: диалектический, логический и исторический. Автор прибегает к междисциплинарному конструированию теоретико-методологической основы работы, с включением в нее совокупности эмпирических и теоретических общенаучных методов, методологического инструментария культурологии, информологии, методов социокультурного менеджмента. **Научная новизна** обусловлена необходимостью определения гносеологических подходов и обоснования (с учетом тенденций развития современного науковедения) структуры и научно-познавательных возможностей комплекса методов и рациональной методики решения важного для дальнейшего развития культурологии научной задачи о специфике функционирования личности творческой личности как деятельного субъекта коммуникационного пространства современной культуры. **Выводы.** Доказано, что междисциплинарный подход является оптимальным для обеспечения продуктивности изучения особенностей реализации творческой личности в современном коммуникационном пространстве. Комплексное применение методов культурологии, теории социальных коммуникаций, методов науки государственного управления и менеджмента социокультурной деятельности, социальной психологии, историко-культурологических методов, познавательного инструментария других гуманитарных наук способно приблизить нас к выявлению стойких

сущностных черт функционирования творческой личности в среде социокультурных коммуникаций, к построению научно-обоснованной модели самореализации творческой личности в коммуникационном пространстве современной культуры.

Ключевые слова: творческая личность, методология науки, науковедение, культурология, коммуникативное пространство, социокультурный менеджмент, творческая личность, психология творчества.

Lifintseva Olena, a graduate student of the Department of Cultural Studies and Information Communications National Academy of Culture and Arts Management

Artist's creativity in the communicative space of culture: theoretical and methodological fundamentals of research

The purpose of the article. Development of an interdisciplinary set of research methods that are productive for studying the features of social and creative self-realization of the Artist in the cultural and Communicative Space of Ukraine and the world community. **Methodology.** The research which is of a scientific nature is based on general scientific approaches: dialectical logical and historical. The author resorts to the interdisciplinary construction of the theoretical and methodological basis of the work including a set of empirical and theoretical general scientific methods methodological tools of Culturology informology methods of Socio-Cultural Management. **The scientific novelty** is due to the need to determine the epistemological approaches and substantiation (taking into account trends in modern Science) of the structure and scientific and cognitive capabilities of a set of methods and rational methods of solving important for the further development of Culturology scientific problem of the Artist's personality modern culture. **Conclusions.** It is proved that the interdisciplinary approach is optimal for ensuring the productivity of studying the features of the Artist's creative realization in the modern Communicative Space. Comprehensive application of methods Culturology theory of social Communications methods of public administration and Management of Socio-Cultural Activities social Psychology historical and cultural methods cognitive tools of other humanities can identification of stable essential features of the functioning of the creative personality in the environment of Socio-Cultural Communications to build a scientifically sound model of self-realization of the Artist in the Communicative Space of modern culture.

Key words: artist, methodology of science, science, culturology, communicative space, socio-cultural management, artistic activity, psychology of creativity.

Актуальність теми дослідження. Обумовлена необхідністю розвитку й поглиблення теоретичних засад сучасної культурології, її інтеграції й синергетичного застосування у поєднанні з іншими дотичними соціогуманітарними науками. Нагальною виявляється суспільно-професійна потреба приведення у відповідність до особливостей вітчизняної комунікаційної сфери (для якої стало властивими запровадження законодавчо закріплених особистих свобод, плюралізму науково-творчої й художньої діяльності, форм власності та організації художньо-творчих спільнот, поширення розмаїття форм творчого буття, способів легітимної та суспільно корисної самореалізації та поширення інформації, вільний вихід у світовий просторі та взаємозбагачення національних культур тощо) науково-методологічних уявлень як базису розробки (удосконалення) профільних правових настанов й управлінсько-менеджерських рішень щодо самореалізації творчого потенціалу громадянина України у комунікативному просторі, реперні віхи якого можна визначити як «світ-державо-суспільство-корпоративне середовище-особистість митця». Розбудова в Україні правової держави та адаптація її основних нормативно-розпорядчих, управлінських, інформаційно-комунікацій конструкцій до конституційно визначеного курсу на європейську інтеграцію потребує сучасного науково-пізнавального інструментарія

розробки відповідних науково-практичних рекомендацій в культурно-інформаційній сфері органам управління й закладам професійної освіти.

Аналіз досліджень і публікацій. Важливі з погляду проблематики нашого дослідження методологічні новації несе розроблена французьким соціальним філософом А. Модем (1920–1992) концепція «соціокультурної динаміки», яка розглядає соціальну реальність через призму культури та її зміни під впливом науково-технічних досягнень [8]. У концепції А. Моля масова комунікація розглядається переважно з позицій перспективи культури, її участі у відтворенні соціально-структурних процесів, влади й контролю, повсякденного життя людей, їх індивідуальності розуміються як трансмісія культур. Фундаментальні питання теоретичної культурології (зокрема, цивілізаційного виміру розвитку культури та формування ідентичності суб'єктів культуротворчих процесів, антропологічного зрізу культури та реалізації особистості в культурній діяльності, у міжкультурному діалозі та у контексті культурної політики держави тощо) висвітлено у значній групі праць знаних вчених-культурологів В. Андрущенка, Ю. Богущького, С. Волкова, П. Герчанівської, Л. Губерського, Я. Калакури, В. Шейка, М. Юрія та інших [1, 4, 10]. Непересічне значення для визначення методологічних засад вивчення феномену творчої обдарованості й реалізації творчих

здібностей мають праці академіка НАПН України, завідувача лабораторією психології творчості Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України, автора систем творчого розвитку та засновника Київської наукової школи психології творчості В. Моляки. Пізнавальне важливим, зокрема, є узагальнені відомим вченим складові структури творчого потенціалу особистості та елементи творчого потенціалу спеціаліста. Його колеги О. Кульчицька, О. Музика, В. Роменець розвинули інструментарій вивчення біографічних й соціально-психологічних факторів розвитку творчої обдарованості [6]. Теоретичні аспекти інформаційно-культурної політики знайшли висвітлення у роботах О. Дубаса, Я. Галети, М. Наумова, В. Судаковой та інших провідних дослідників [3]. У новачійних працях Ж. Денисюк, Н. Зражевської, С. Іщук, Н. Малєєвої досліджено інтернет-комунікації як один із поширених і перспективних напрямів повсякденних соціальних практик митця-індивіда [5]. Д. Веденєвим окреслено коло проблемних питань щодо механізму неоднозначних впливів глобалізації на культурно-ментальну свідомість національної інтелігенції [2]. У сучасній українській психологічній науці, професійній педагогіці й практичній культурології стрімко зростає увага до поглибленого дослідження індивідуальної соціопсихологічної складової творчої діяльності, креативного потенціалу митця, функціонування науково-педагогічної сфери з підготовки культурно-мистецьких кадрів. Доцільно відзначити здобутки у цій царині М. Вишневського, В. Клименко, С. Рудницького, С. Рябінко, Р. Ткача, В. Шульгіної, О. Яковлева [6]. Вагомі наукові доробки щодо теоретико-методологічних аспектів державної політики у сфері культури та кадрового соціокультурного менеджменту здобуті у дослідженнях О. Гриценка, О. Копієвської, В. Кочубея, О. Кравченко, А. Філіної, Н. Шевченко.

Мета статті. Розробка міждисциплінарного комплексу дослідницьких методів, продуктивних для вивчення особливостей суспільно-творчої самореалізації митця у культурно-комунікативному просторі України та світової спільноти.

Виклад основного матеріалу. Когнітивною основою дослідження ми вбачаємо загальнонаукові (філософські) підходи: діалектичний, логічний та історичний. Застосування діалектичного підходу дослідження явищ в їх розвитку, взаємозв'язку та взаємозалежності дозволяє виявити механізм взаємообумовленості у функціонуванні комунікативної сфери суспільства та реалізацій в ній професійно-

креативних спрямувань митця. Логічний підхід виявляє казуальні (причинно-наслідкові) зв'язки стійкого типу та змістовні етапи процесу творчої самореалізації митця у сфері. Історичний підхід (історична компаративістика, зокрема) дає змогу виявити ретроспективу становлення сучасного типу комунікативного середовища в єдності їх історичного та національно-цивілізаційних вимірів, вивчити специфіку вітчизняної традиції позиціонування постаті митця у культурно-інформаційному кластері буття соціуму. Сутність загальнонаукових емпіричних та теоретичних методів, продуктивних при проведенні культурологічних досліджень, знайшла відображення у залучених автором наукознавчих працях. Зокрема, важливими з погляду завдань дослідження уявляються структурно-системний метод, та метод синергії, яким властивий розгляд явищ в їхній цілісності та взаємозв'язку (єдності внутрішніх і зовнішніх факторів) [12]. Вони є універсальними способом пізнання складно структурованих культурних явищ і дають змогу дослідити особистість митця як суспільно-психологічно й історико-культурно детерміновану, складну (одночасно – суспільно мотивовану й індивідуально-неповторну) сукупність громадянських, професійно-орієнтованих, освітньо-кваліфікаційних й творчо-особистісних властивостей. Одночасно, реалізація творчого потенціалу митця відбувається у багатомірній площині суспільних відносин та у контексті інтенсивних інформаційно-комунікаційних потоків, для чого важливе виявлення їх синергетичного ефекту взаємодії. Крім того, пізнавально наближені теоретичні методи абстрагування, типологізації й моделювання варті (у симбіозі із історико-культурологічними методами цивілізаційного аналізу) застосування з погляду важливості виявлення перманентних, сутнісних рис феномену діяльності митця в комунікативному просторі, що уможлиблює висування дослідниками певних функціонально-пояснюючих та екзистенціальних моделей (як загальних, так і конкретно-цивілізаційних, або національних) реалізації постаті митця у визначених типах (або часо-просторових вимірах) комунікаційного простору певних культур. Зрозуміло, що теоретико-методологічну основу дослідження становлять методи культурології, котра вивчає культуру як цілісність, розглядаючи існуючий світ як багаторівневу ієрархічну систему (включаючи її антропологічний вимір), кожна з підсистем якої може досліджуватися як специфічний культурний феномен, включаючи і культурно-комунікаційний простір. Науково-пізнавальні

прийоми культурології продуктивні з погляду комплексного вивчення явища творчої особистості (що через призму проблематики нашого дослідження передбачає вивчення культурологічної інтерпретації концепту митця, складові формування творчої особистості в соціокультурному просторі).

На наше переконання, вирішальне значення набуває саме соціокультурний підхід як методологія соціокультурного відтворення походження й еволюції явищ культурного світу (комунікаційна сфера суспільства, навіть до появи ЗМІ та електронно-комунікаційної сфери глобалізованого світу є явищем надзвичайно, варіативним, строкатим, глибоко детермінованим і «забарвленим» культурно-цивілізаційною самобутністю суспільств). Відповідно, постає необхідність використання крос-культурного методу, з його компаративістськими можливостями порівняльного аналізу особливостей формування моделей (хронологічних, історико-національних типів) культурно-комунікативних середовищ. Суттєвою слід визнати роль методів історичної культурології (зокрема – методу аналізу культурно-історичних типів – тобто цивілізацій та історико-генетичного методу), який покликаний розкрити генезу явища самореалізації митця у соціокомунікаційному середовищі у сукупності розмаїття історично породжених чинників (від макрорівня історико-цивілізаційного поступу до особливостей певних національних культуротворчих процесів). Комунікативна сфера багато у чому є предметом наукового інтересу соціології та соціології культури як її галузі. Теорія соціокультурної діяльності, яка оформилася у другій половині ХХ ст., є наслідком симбіозу пізнавальних можливостей культурології, мистецтвознавства, управлінської науки, психолого-педагогічних знань тощо. Згадане вчення ставить у центр дослідницького спрямування, зокрема, активне функціонування особистості в конкретно-історичному середовищі, формування її соціокультурного статусу, вибір адекватних форм її участі в соціотворчих процесах. Поважне місце в теоретико-методологічному арсеналі нашого дослідження відводиться методам соціальної психології (психології творчості як її відгалуження), загальної педагогіки та професійної педагогіки. Гносеологічні можливості наук про людське мислення й психобудову корисні з погляду поглибленого вивчення соціально-психологічного та ідейно-духовного зрізів феномену митця – імманентних властивостей професійно-творчого розвитку, механізму художнього мислення (з урахуванням, звичайно, жанрово-галузевої приналежності),

особливостей вдачі, професійної комунікації та самореалізації. Крім того, наведені методи відкривають шлях до науково-практичних й аналітичних узагальнень (рекомендацій), що можуть статися в пригоді для удосконалення науково-педагогічного процесу підготовки культурно-мистецьких кадрів, зокрема – їх належної професійно-психологічної адаптації до креативної реалізації у середовищі сучасних соціокультурних комунікацій, міжнародного культурного обміну тощо. Істотною складовою проблеми, яка досліджується, є вивчення впливу державної культурної політики на формування творчої особистості як важливої умови самореалізації митця в сучасному культурному просторі. У контексті нашого дослідження йдеться, властиво, про методи менеджменту (управлінсько-організаційної діяльності) у сфері культури – менеджменту соціокультурної діяльності. Методи науки про управління мають бути застосовані для вивчення організаційно-правового, доктринального й інституціонального стану комунікативної сфери, відповідних аспектів особливостей державної культурної політики. Окремо доцільно зважати на необхідність вивчення низки концептуальних документів (затверджених з 2015 р. Верховною Радою, Президентом, Кабінетом Міністрів України та РНБО України) у сфері інформаційної політики та інформаційної безпеки. Певні методи деяких галузей правової науки (конституційне право, цивільне право, авторське право, міжнародне-інформаційне право) здатні внести свою лепту у розкриття поставленого нами евристичного завдання. Йдеться про вивчення нормативно-правового поля професійної самореалізації митця, функціонування інститутів комунікативної сфери суспільства, міжнародного інформаційного співробітництва. Порівняльно-правовий метод корисний з погляду компаративного аналізу організаційно-правового унормування комунікаційного простору України та іноземних держав. Слід наголосити, що окрім застосування міждисциплінарного підходу, доцільним є залучення новітніх синтетичних методів, серед яких виокремимо просопографічний метод – пізнавальний прийом з творення колективних та індивідуальних біографій, породжений синтезом історико-соціологічного, культурно-антропологічного й соціопсихологічного підходів для поглибленого розуміння впливу багатоманітного комплексу чинників формування наріжних колективних властивостей митецької суспільно-професійної страти. Згаданий метод слід визнати перспективним з погляду інтерпретації особливостей становлення творчого світу, естетичного світобачення, походження

індивідуальних соціально-психологічних й професійних властивостей митецько-творчої соціальної категорії, її самореалізації у контексті історико-хронологічної приналежності, особливостей пануючої культурної політики та суспільно-культурної атмосфери, системи підготовки професійних кадрів тощо.

Наукова новизна. Обумовлена необхідністю визначення гносеологічних підходів та обґрунтування (з урахуванням тенденцій розвитку сучасного наукознавства) структури й науково-пізнавальних можливостей комплексу методів та раціональної методики розв'язання важливого для подальшого розвитку культурології наукового завдання щодо специфіки функціонування особистості митця як дієвого суб'єкту комунікативного простору сучасної культури.

Висновки. Міждисциплінарний підхід видається єдиною можливістю для забезпечення продуктивності вивчення особливостей творчої реалізації митця у сучасному комунікативному просторі. Комплексне застосування методів (як способів досягнення евристичної мети, сукупність прийомів та операцій теоретичного тлумачення дійсності) культурології, теорії соціальних комунікацій, методів науки державного управління та менеджменту соціокультурної діяльності, соціальної психології, історико-культурологічних методів, пізнавального інструментарія інших гуманітарних наук здатне наблизити нас до виявлення стійких сутнісних рис функціонування творчої особистості у середовищі соціокультурних комунікацій, до побудови науково-обґрунтованої моделі самореалізації митця у комунікативному просторі сучасної культури.

Зазначимо, що заявлений у статті предмет дослідження («митець-комунікативний простір») становить пізнавальний інтерес для представників низки наукових галузей і заслуговує на розгортання полідисциплінарних (міжвідомчих) фундаментальних та науково-практичних дослідницьких програм.

Література

1. Богуцький Ю. П., Андрущенко В. П., Безверчук Ж. О. та ін. Українська культура в європейському контексті. Знання. 2007. 679 с.
2. Веденєв Д. Культурно-інформаційні впливи сучасного світу та історична свідомість української політичної нації. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. 2015. № 3. С. 3–10.
3. Галета Я. В. Соціальна зрілість особистості в умовах оновлення інформаційної культури суспільства. Харків: Мачулін. 2018. 414 с.
4. Герчанівська П. Е. Культура в парадигмах ХХ–ХХІ ст. Монографія. НАКККіМ. 2017. 378 с.

5. Денисюк Ж. З. Комунікативні інтернет-практики у формуванні соціокультурних цінностей суспільства. Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія. 36. наук. праць. 2017. № 2. С. 81–84.

6. Здібності, творчість, обдарованість. Теорія, методика, результати досліджень. Житомир: Рута. 2006. 320 с.

7. Левчук Л. Т. У творчій лабораторії митця. Київ, 1978. 132 с.

8. Моль А. Социодинамика культуры. ЛКИ. 2008. 416 с.

9. Овчарук О. В. Ідеал людини у культурологічних парадигмах ХХ - початку ХХІ століть. Монографія. Київ. 2016. 267 с.

10. Шейко В. М. Культура України в глобалізаційно-цивілізаційному вимірі (історико-методологічні аспекти). К.: НАКККіМ. 2011. 624 с.

11. Шульгіна В. Д., Рябінко С. М. Творча діяльність особистості у системі мистецької освіти України: європейський контекст. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. 2017. № 1. С. 80–85.

12. Яковлев О. Синергія культурних ідентичностей в сучасній Україні. К.: НАКККіМ. 2015. 236 с.

References

1. Bohutskyi Yu. P., Andrushchenko V. P., Bezverchuk Zh. O. ta in. (2007). Ukrainian culture in the European context. [In Ukrainian].
2. Viedienieiev D. (2015). Cultural and informational influences of the modern world and the historical consciousness of the Ukrainian political nation. Visnyk Natsionalnoi akademii kerivnykh kadriv kultury i mystetstv, 3, 3-10 [In Ukrainian].
3. Haleta Ya. V. (2018) Social maturity of the individual in terms of updating the information culture of society [In Ukrainian].
4. Herchanivska P. E. (2017). Culture in the paradigms of the XX-XXI centuries. [In Ukrainian].
5. Denysiuk Zh. Z. (2017). Communicative Internet practices in the formation of socio-cultural values of society. [In Ukrainian].
6. universytetu. Serii: Filosofiia. Kulturolohiia, 2, 81-84 [In Ukrainian].
7. Abilities, creativity, talent. Theory, methods, research results (2006). Za red. Moliako V.O., Muzyky O. L. Zhytomyr. Ruta [In Ukrainian].
8. Levchuk L. T. (1978). In the artist's creative laboratory [In Ukrainian].
9. Mol A. (2008). Sociodynamics of culture [In Russian].
10. Ovcharuk O. V. (2016). The ideal of man in the culturological paradigms of XX - early XXI centuries [In Ukrainian].
11. Sheiko V. M. (2011). Culture of Ukraine in the globalization and civilization dimension (historical and methodological aspects) [In Ukrainian].
12. Shulhina V. D., Riabinko S. M. (2017). Creative activity of a person in the system of art education of Ukraine: European context. Visnyk Natsionalnoi akademii kerivnykh kadriv kultury i mystetstv, 1, 80-85 [In Ukrainian].
13. Yakovlev O. (2015). Synergy of cultural identities in modern Ukraine. Kyiv [In Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 10.08.2020

Прийнято до друку 08.09.2020